

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Вікторія БОНДАР

кандидат педагогічних наук, старший викладач
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: bondarvikusy2017@gmail.com

Олена МИХАЛЬЧУК

кандидат педагогічних наук, доцент
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: mikhalychuklena@gmail.com

Вступ.

Концепція «Нова українська школа» [1], Закони України «Про освіту» [2], «Про повну загальну середню освіту» [3] ставлять перед освітянами завдання «усебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству» [4].

Ці завдання відображено в трудових функціях учителя початкових класів, що затверджені професійним стандартом «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», де наголошено, що для забезпечення якісної освіти як на уроках, так і в позакласній роботі педагог повинен знати теоретичні основи процесу виховання й соціалізації учнів початкової школи, організувати навчання в різних формах (урок і позаурочні форми: екскурсія, гурткова робота, тощо); зважати на особливості розвитку особистості учня під час проектування й застосування методів педагогічного впливу, відстежувати динаміку та підтримку особистісного розвитку дитини в освітньому процесі; створювати здоров'язбережувальне освітнє середовище, зорієнтоване на особистісний, творчий і духовний розвиток учнів; дотримуватися ціннісних орієнтацій, зберігати й розвивати традиції закладу освіти; організувати співпрацю з батьками в різних формах; координувати взаємодію зацікавлених осіб для гармонійного розвитку учнів [5].

Закономірно, що до виконання зазначених завдань має бути готовим не лише нинішній, а й майбутній учитель початкових класів. Постає необхідність удосконалення теоретичної і практичної підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Початкова освіта», увідповіднення її змісту, форм та методів із сучасними нормативно-правовими вимогами та здобутками психолого-педагогічної науки. Це також підтверджує актуальність і педагогічну значущість дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів до позакласної роботи в початковій школі, необхідність розв'язання її на сучасних теоретико-методологічних засадах, із погляду нових цілей і можливостей освіти. Варто зазначити, що для інтегрування системи вищої освіти нашої держави до світового та європейського науково-освітнього простору наказами Міністерства освіти і науки України затверджена «Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України» [6], а також «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір» [7].

Виклад основного матеріалу.

Реформування системи вищої освіти України відповідно до названих нормативних документів зумовило ухвалення нового законодавства в галузі освіти, стандартизацію підготовки здобувачів вищої освіти, її синхронізацію в різних закладах вищої освіти та запровадження дворівневої системи здобуття вищої освіти.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту», підготовка майбутніх учителів початкових класів у закладах вищої освіти України відбувається за двома рівнями вищої освіти – першим (бакалаврським) рівнем та другим (магістерським) рівнем [8].

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти передбачає набуття майбутніми вчителями початкових класів здатності до розв'язування складних спеціалізованих завдань у галузі початкової освіти та професійної діяльності в початкових класах закладів загальної середньої освіти. Ступінь бакалавра присуджує заклад вищої освіти за результатами успішного виконання здобувачем вищої

освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180 – 240 кредитів ЄКТС [8].

Другий (магістерський) рівень вищої освіти передбачає набуття майбутніми вчителями початкових класів здатності до розв'язування завдань дослідницького та / або інноваційного характеру в галузі початкової освіти та професійної діяльності в початкових класах закладів загальної середньої освіти. Освітній ступінь магістра присуджує заклад вищої освіти або наукова установа за результатами успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної або освітньо-наукової програми. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90 – 120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. При цьому освітньо-наукова програма магістра обов'язково повинна містити дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше від 30 відсотків [8].

Для окреслення ефективних шляхів підготовки майбутніх учителів до позакласної роботи в початковій школі доцільно звернутися до результатів наукового пошуку сучасних учених. Аналіз засвідчив, що філософські засади реформування вищої освіти обґрунтовано в працях В. Андрущенка [9], Л. Горбунової [10], А. Зязюна [11], С. Карпенчук [12], В. Ковальчука [13], К. Корсака [14], В. Кременя [15] та інших учених. Теоретико-методологічні основи реформування вищої школи описано в працях Н. Арістової, де з'ясовано основні тенденції впровадження інноваційних технологій у вищій педагогічній освіті [16], І. Богданової, яка дослідила генезу впровадження педагогічних інновацій у систему підготовки вчителів [17], С. Сисоєвої, де сформовано науковий тезаурус компетентісно-орієнтованої вищої освіти [18]. Нашу увагу також привернула наукова праця О. Дубасенюк та О. Вознюк, де цілісно представлено концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя [19]. У розвідках сучасних учених Л. Артемової [20], С. Вітвицької [21], А. Кузьмінського [22], М. Фіцули [23] системно досліджено основи педагогіки та методики вищої освіти. Варті уваги наукові праці, де описано специфіку організації освітнього процесу у вищій школі. У роботі Я. Болюбаша досліджено організаційні питання процесу підготовки педагогів у закладах вищої освіти [24]. Г. Васьківська описала міждисциплінарні зв'язки в дидактиці фахової підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти [25]. Проблему професійної адаптації здобувачів вищої освіти в умовах реформи освітньої галузі порушено в праці О. Галуса [26]. Основні підходи до організації моніторингу виховної системи педагогічних закладів вищої освіти представлено в дисертації А. Денисенко [27]. У науковій праці М. Євтуха й А. Нісімчука комплексно проаналізовані технології інноваційної педагогічної освіти [28].

У процесі дослідження виявлено тенденцію до зростання інтересу до питань підготовки майбутніх учителів початкової школи, що виявляється в збільшенні кількості наукових праць із порушеної проблеми та окремих її складників у сучасних умовах. Це підтверджує соціальний запит як на модернізацію цілісної професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, так і на вдосконалення її напрямів, зокрема методики професійної освіти.

На підставі аналізу результатів наукового пошуку з'ясовано, що більшість учених трактує сутність підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності як процес, який:

- спрямований на формування цілемотиваційної сфери студентів, озброєння їх соціально-педагогічними знаннями й уміннями для оволодіння способами взаємодії та педагогічного впливу [29, с. 73];

- забезпечує теоретичну, практичну й морально-етичну готовність майбутнього вчителя, формування професійних та особистісних якостей, знань, умінь і навичок виховної роботи для виконання функцій учителя та класного керівника початкової школи [30, с. 243];

- є складним, комплексним, багатофункційним, орієнтованим на формування усвідомлених мотивів і потреб в організації творчості дітей;

- передбачає опанування студентами необхідних для професійної діяльності знань, умінь, навичок у процесі навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної діяльності; розвиток емоцій, формування цінностей, рефлексій; оволодіння технологіями організації навчально-виховного процесу [31, с. 245];

- спрямований на зміни в професійних мотивах і цінностях, спеціальних знаннях та вміннях, рефлексивній поведінці й професійно значущих особистісних якостях студентів як суб'єктів [32, с. 92];

- вирізняється узагальненням професійних настанов, знань, умінь та навичок студентів, що спрямовані на соціалізацію й розвиток особистості молодшого школяра [33, с. 116];

- є багатокомпонентним, поліфункційним, динамічним, відкритим; забезпечує цілеспрямований розвиток усіх структурних компонентів готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності [34, с. 101];

- є усвідомленим, особистісно значущим, внутрішньо сприйнятим та спрямованим на

формування готовності студентів реалізувати виховання учнів початкової школи [35, с. 64].

Підсумовуючи погляди вчених стосовно сутності підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності, зауважимо, що в організаційному аспекті цей процес є складним, комплексним, багатокомпонентним, динамічним і відкритим. У функційному вимірі процес підготовки спрямований на розвиток мотиваційно-ціннісної, когнітивної та діяльнісно-практичної сфер особистості студентів для формування їхньої готовності до роботи в початковій школі. Інша група вітчизняних дослідників трактує сутність підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності як систему, яка є цілісною, багатогранною, динамічною, забезпечує оптимальну узгодженість структури й змісту освітньої підготовки майбутнього вчителя з професіограмою, сприяє організації освітньої діяльності згідно з вимогами суспільства, метою, завданнями й принципами підготовки фахівців [36, с. 115]; забезпечує формування в особистості майбутнього вчителя професійної спрямованості, системи знань, навичок та вмінь, професійної готовності до педагогічної діяльності [37, с. 290].

Нам імпонує позиція С. Литвиненко, яка пропонує витлумачувати підготовку до педагогічної діяльності вчителя початкових класів як складник цілісного процесу професійно-педагогічної підготовки, що відбувається в площині розв'язання суперечностей, у просторі взаємодії особистості (суб'єктивного) і професії (об'єктивного) та спрямований на результат – становлення професійно-особистісної готовності; як систему змістово-педагогічних та організаційно-методичних засобів, зорієнтованих на забезпечення готовності майбутнього педагога до професійної діяльності в початковій школі [38, с. 51–55].

Аналогічної думки дотримується С. Паршук, наголошуючи, що як складна організаційно-педагогічна система професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи забезпечує формування в особистості студента професійної спрямованості, системи знань, умінь і навичок, тобто професійної готовності майбутнього вчителя; а як процес – створює умови для виявлення й формування творчої індивідуальності особистості майбутнього вчителя початкових класів, набуття ним необхідного мінімуму знань, умінь і навичок для успішного результату майбутньої професійної діяльності [39, с. 105].

О. Остряньська, характеризуючи сутність підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності, убаचाє в ній цілісну, спеціально організовану, теоретичну й практичну, аудиторну та позааудиторну суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладачів і студентів [40, с. 187].

Учені звертали особливу увагу на виокремлення компонентів підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності. О. Баранова, з'ясовуючи проблему підготовки студентів до майбутньої педагогічної роботи з обдарованими дітьми, виокремлює такі компоненти: мотиваційний (формування позитивного ставлення майбутніх педагогів до зазначеної діяльності), змістовий (сприяння засвоєнню теоретичних засад роботи з обдарованими дітьми); процесуальний (оволодіння способами вивчення особистості, рівня навченості, уміння організувати та провадити освітню діяльність з огляду на вікові й психологічні особливості дітей) [41, с. 10].

У дослідженні К. Авраменко загальна підготовка майбутніх учителів початкових класів інтерпретована як методична та в єдності теоретичного (методика початкової освіти), практичного (проходження різних видів педагогічної практики), аутометодичного (авторизація педагогічного досвіду, збагачення методичної скарбнички, запровадження інновацій і сучасних освітніх технологій) компонентів [42, с. 35].

Дещо іншу структуру підготовки майбутніх учителів до педагогічної роботи представлено в праці Н. Котух, де розмежовано такі компоненти досліджуваного процесу: методологічний (забезпечує оволодіння науково-теоретичними основами педагогічної діяльності в умовах відкритої соціально-педагогічної системи), діагностичний (компонент охоплює спеціальну теоретичну підготовку з методики практичної діагностики особистісно-ціннісної сфери дітей), конструктивно-транспозиційний (уможливлює застосування набутих у ході підготовки знань у процесі педагогічної практики та поширення їх на подальшу професійну діяльність; зорієнтований на рефлексивну діяльність студентів для набуття емпіричного досвіду у використанні й модифікації методик, наукової інтерпретації діагностичних фактів, творче втілення отриманих знань) [43, с. 170].

С. Танана, досліджуючи зміст теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів початкових класів, наголошує, що зміст теоретичної підготовки охоплює: методологічні знання (знання філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури, методів роботи); загальнотеоретичні й методичні знання (основних категорій, інноваційних підходів до змісту та форм організації освітнього процесу, сучасних досліджень із проблем організації роботи вчителів початкових класів, психолого-педагогічної сутності початкової освіти, завдань, методів, форм,

засобів виховання, особливостей навчальної й позанавчальної роботи); організаційно-педагогічні знання (стосовно керівництва вихованням і розвитком молодших школярів). Натомість зміст практичної підготовки передбачає формування прогностичних, організаційно-регулятивних, контрольних-коригувальних умінь, а також навичок відбору науково-методичної літератури з проблеми організації початкової освіти й методичного інструментарію для організації та проведення навчальних і позанавчальних заходів [44].

Автори наукових праць: К. Авраменко [42], О. Баранової [41], Л. Колбіної [33], Н. Котух [43], С. Лавриненко [37], С. Паршук [39], О. Шквир [30] – зазначають, що, крім усвідомлення змісту професійно-педагогічної роботи в початковій школі, опанування різноманітних педагогічних умінь, надто важливо забезпечити розвиток у студентів особистісних якостей, які сприятимуть успішності їхньої майбутньої професійної діяльності. На цій підставі виокремлено такі види підготовки майбутніх учителів до роботи в початковій школі: теоретична, практична, професійно-особистісна (формування професійно значущих якостей студентів).

У процесі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми виявлено різні підходи до виокремлення етапів підготовки майбутніх педагогів до роботи в початковій школі. У працях О. Кругляка [45], О. Остряньської [46] етапи підготовки майбутніх учителів початкових класів корелюються з освітніми рівнями підготовки здобувачів освіти. Зокрема, О. Остряньська пропонує організувати цілісний процес підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності в єдності таких взаємозумовлених етапів: мотиваційно-пізнавального (I – II курси, пропедевтичний), тренувально-виконавчого (III – IV курси, бакалаврська підготовка), рефлексивно-творчого (V курс, підготовка спеціалістів). На думку дослідниці, на мотиваційно-пізнавальному етапі, який є пропедевтичним за своїм характером, потрібна мотивація майбутніх учителів до оволодіння теоретичними й практичними знаннями в їхній єдності на аудиторних заняттях із теорії та історії педагогіки, під час пропедевтичної, навчально-методичної, літньої практики. На тренувально-виконавчому етапі вчений радить організувати виконання студентами різноманітних видів діяльності вчителя початкових класів на основі системи опанованих завдань і вмінь. На рефлексивно-творчому етапі підготовки потрібно вдосконалювати рівень опанування майбутніми педагогами комплексних педагогічних умінь під час практичних і лабораторних занять та випускної педагогічної практики [46].

Аналогічної позиції дотримується О. Кругляк, виокремлюючи три етапи підготовки студентів до роботи в початковій школі: пропедевтичний етап (передбачає формування основ мотиваційного та змістового компонентів підготовки майбутніх учителів, виховання інтересу до майбутньої педагогічної діяльності); навчально-тренувальний етап (орієнтований на формування мотиваційного, змістового, діяльнісного компонентів підготовки під час вивчення циклу професійно-практичних дисциплін), інтеграційно-професійний етап (завершення формування педагогічної компетентності майбутнього вчителя, удосконалення діяльнісного аспекту підготовки студентів-випускників під час педагогічної практики в школі, самооцінювання готовності до професійної діяльності) [45].

Деяко інший підхід запропоновано в наукових працях Б. Максимчука [47], Л. Петриченко [32], які диференціювали етапи підготовки майбутніх педагогів до роботи в школі відповідно до послідовності формування певних умінь, навичок, якостей, компетентностей. Л. Петриченко виокремила мотиваційно-ціннісний (формування мотивації й ціннісного ставлення до діяльності), інтелектуально-когнітивний (теоретична підготовка), творчо-діяльнісний (опанування, тренування, удосконалення вмінь, навичок, компетентностей), аналітико-рефлексивний (рефлексія готовності до педагогічної діяльності, самооцінювання особистих здобутків) етапи підготовки майбутніх учителів [32].

Натомість Б. Максимчук пропонує проводити підготовку студентів до майбутньої педагогічної діяльності в три етапи: на I (пропедевтичному) етапі формується позитивне ставлення студентів до певного виду педагогічної діяльності; ознайомлення із загальними закономірностями педагогічного процесу, сутністю та структурою здібностей і якостей особистості молодшого школяра; із загальними закономірностями організації освітньої діяльності учнів початкових класів. На II (власне формуальному) етапі, за висловом ученого, необхідно забезпечити опанування студентами знань про принципи, організаційні форми, методи, прийоми, засоби виховання й розвитку дітей, формування в майбутніх педагогів умінь реалізувати педагогічне керівництво діяльністю учнів. На III (інтеграційному) етапі Б. Максимчук радить створити умови для поглиблення, узагальнення і систематизації знань студентів, а також для вдосконалення вмінь, навичок, компетентностей майбутніх педагогів щодо організації діяльності учнів початкової школи [47].

На підставі аналізу наукових праць можемо констатувати, що вчені, керуючись результатами теоретичного осмислення порушеної проблеми, намагаються запропонувати оптимальні шляхи її

розв'язання (сучасні методи й організаційні форми, інноваційні засоби, авторські методики, технології, моделі), але кожен дослідник має власний погляд на способи підвищення ефективності аналізованого процесу. О. Остряньська [46], С. Танана [44], Л. Тимчук [48], Л. Філатова [49] та інші вчені вбачають можливість підвищити ефективність цього процесу в розробленні авторської методики підготовки студентів до педагогічної діяльності в школі.

У дослідженні С. Танани обґрунтовано методику продуктивного формування готовності майбутніх учителів початкових класів до організації краєзнавчої роботи з молодшими школярами, що спрямована на формування елементів традиційної дидактичної тріади – знань, умінь, навичок, а також передбачає сприяння усвідомленню студентами значущості краєзнавчої роботи з молодшими школярами як засобу соціалізації особистості, формування в дітей патріотизму – любові до рідного краю, шанування звичаїв та обрядів, збереження культурних надбань українського народу. Дослідниця окреслила зміст, форми й методи названої підготовки, збагатила курси гуманітарних, соціально-орієнтованих і фундаментально-професійних дисциплін (доповнила теми, розробила завдання й тести для практичних занять), а також педагогічної практики. У запропонованій С. Тананою методиці передбачено опанування студентами авторського спецкурсу, накопичення навчально-методичного матеріалу для проведення краєзнавчої роботи з учнями, виконання практичних завдань, проведення в позааудиторній роботі тренінгів та інших форм роботи для підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої діяльності в початковій школі [44].

Л. Тимчук розробила авторську методику підготовки до формування професійних інтересів учнів початкових класів, що ґрунтована на розумінні одного з основних завдань педагога – розпізнавати здібності, інтереси, обдарування молодших школярів, передбачати варіанти майбутнього природовідповідного професійного вибору дітей та залучати їх до розвивально-гармонізаційної діяльності, яка б сприяла формуванню ранніх професійних зацікавлень учнів. Складниками розробленої дослідницею методики є:

- цільовий (відображає спрямованість авторської методики на розвиток у вчителя готовності формувати професійні інтереси учнів через реалізацію «м'якої» моделі професійної орієнтації);
- стимулятивно-мотиваційний (передбачає актуалізацію потреби реалізовувати освітньо-прогностичні функції, неформально підходити до поставлених завдань, підвищувати рівень педагогічної майстерності);
- змістовий (оволодіння сучасними методами, формами, технологіями формування професійних інтересів учнів початкових класів);
- операційно-діяльнісний (розвиток у майбутнього вчителя готовності до реалізації «м'якої» моделі професійної орієнтації);
- контрольно-регулятивний (системний моніторинг досліджуваного процесу);
- оцінно-результативний (самооцінювання майбутнім учителем готовності до ранньої професійної орієнтації молодших школярів, оцінювання ефективності реалізованої методики) компоненти.

На думку Л. Тимчук, послідовна й комплексна реалізація зазначених компонентів авторської методики сприятиме формуванню готовності майбутніх учителів початкових класів до формування професійних інтересів учнів початкової школи [48].

Усе більше науковців схиляються до думки, що ефективність підготовки студентів до того чи того виду майбутньої педагогічної діяльності можна підвищити за умов розроблення й реалізації авторської технології, де, на відміну від методики, акцентовано на послідовності (етапи, стадії) і технологічності (методи, форми, алгоритми діяльності, процедури) досліджуваного процесу.

Ю. Шаповал розробила авторську технологію формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до особистісно орієнтованого навчання молодших школярів. Дослідниця спочатку сформулювала мету технології – становлення майбутніх педагогів як суб'єктів особистісно орієнтованої освіти, а також педагогічні умови підвищення ефективності процесу, спрямованого на формування готовності майбутніх учителів початкових класів до особистісно орієнтованого навчання учнів початкових класів. Це вможливило теоретичне обґрунтування змісту компонентів технології реалізації педагогічних умов формування готовності студентів до особистісно орієнтованого навчання молодших школярів. У структурі технології Ю. Шаповал передбачено блоки-напрями, спрямовані на формування в студентів особистісних (мотиваційна, інформаційна, операційно-діяльнісна, рефлексивна готовність) і функційних (здатність до виконання конструктивної, організаційної, комунікативної, гностичної функцій професійної діяльності гуманістичного спрямування) складників готовності. Авторка описала послідовність реалізації розробленої технології (орієнтувально-інформаційний, теоретичний, узагальновально-практичний етапи), а також цільові

настанови, методи, форми, засоби та процедури кожного з етапів [50].

У дослідженні Л. Волик розроблено технологію підготовки майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів, зміст якої представлений цільово-мотиваційним, змістовим, організаційно-операційним, результативно-коригувальним компонентами, які послідовно реалізовані в три етапи (підготовчий, навчально-тренувальний, практичний), що забезпечують реалізацію педагогічних умов досліджуваного процесу: оновлення змісту навчально-виховного процесу; удосконалення навчальної та науково-експериментальної бази для розвитку практичних навичок студентів; науково-методичне забезпечення педагогічного процесу. За переконаннями Л. В. Волик, підготовка студентів до полікультурного виховання учнів повинна бути функційною, що дасть змогу в подальшому моделювати зміст і структуру професійної діяльності, а також сприятиме самореалізації майбутніх учителів початкової школи [51].

Розроблена й апробована З. Залібовською-Ільніцькою технологія підготовки майбутніх учителів до формування комунікативної компетентності молодших школярів представлена як структурно-функційна система, упровадження якої сприяє формуванню готовності студентів до зазначеного виду педагогічної діяльності. У праці теоретично обґрунтовано цілемотиваційний (містить чинники, які спрямовують організацію підготовки майбутніх учителів згідно з цілями процесу формування комунікативної компетентності молодших школярів), змістовий (відображає інтегровану структуру знань), діяльнісний (передбачає формування в студентів комплексу педагогічних умінь – гностичних, проєктувальних, конструктивних, комунікативних, організаторських), результативний (процедури оцінювання й самооцінювання, контролю та самоконтролю підготовки для фіксації її результатів) компоненти технології. Авторська технологія базована на положенні про необхідність активізації розумової діяльності студентів як в аудиторний час (у процесі вивчення навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу та спеціального факультативу, педагогічної практики, науково-дослідницької роботи), так і в позааудиторній роботі, що має бути спрямована на залучення майбутніх учителів початкових класів до колективної, групової та індивідуальної роботи, розв'язання проблемних ситуацій, застосування активних й інтерактивних методів розвитку комунікативної компетентності студентів для формування їхньої готовності реалізувати аналогічний процес у початковій школі [52].

Нам імponує позиція Ю. Клименюк, яка обстоює ідею про те, що підготовка майбутнього вчителя до певного виду професійної діяльності в початковій школі передбачає реалізацію всіх аспектів цього процесу, починаючи з формулювання цілей, проєктування, організації освітнього процесу та перевірки його ефективності. Розроблена дослідницею технологія підготовки студентів до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкових класів представлена як дидактична система, що містить цільовий, мотиваційний, змістовий, діялісно-операційний, контрольний оцінний компоненти. Для реалізації кожного з названих компонентів чітко конкретизовано види, форми, методи, засоби та прийоми професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів до розвитку інтелектуальної обдарованості молодших школярів [53].

Відповідно до сучасних поглядів на організацію підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності, Л. Бекірова [55], Л. Колбіна [33], О. Кругляк [45] та інші вчені запропонували й апробували авторські моделі підготовки майбутніх учителів до роботи в початковій школі. У дослідженні О. Кругляк доведено ефективність розробленої моделі підготовки майбутнього вчителя початкових класів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання учнів молодших класів [45].

Л. Колбіна запропонувала модель формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів, ефективності якої, за висловом авторки, досягатимуть завдяки реалізації педагогічних умов, а саме: домінування соціально-ціннісного мотиву в структурі мотиваційно-настановчої педагогічної діяльності; сприяння обізнаності майбутніх педагогів щодо особливостей формування соціально-ціннісних орієнтацій учнів початкових класів; створення атмосфери емоційної насиченості освітньої роботи, спрямованої на опанування студентами вмінь і навичок формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів; залучення здобувачів вищої освіти до діяльності з оцінювання й самооцінювання рівня готовності до формування соціально-ціннісних орієнтацій у майбутній педагогічній діяльності в початковій школі [33].

Розроблена й апробована Л. Бекіровою модель формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання в професійно-педагогічній діяльності базована на структурі обґрунтованого дослідницею феномену «готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання». Усі виокремлені науковцем структурні елементи моделі (мета, завдання, методологічні підходи, принципи, організаційно-педагогічні умови, інтерактивні методи та форми навчання) у процесі експерименту

забезпечили цілеспрямований і послідовний вплив на формування в студентів цього виду готовності, а також прагнення до розвитку впродовж усього професійного життя [54].

Цікавим, на нашу думку, є підхід до підвищення ефективності підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності, запропонований Н. Колесник. Досліджуючи проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів (на основі опису художньо-технічного компонента в змісті професійної освіти вчителя), авторка спочатку розробила модель готовності майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів (цілемотиваційний, інформаційний, дієво-практичний, організаторський, творчо-пошуковий, емоційно-ціннісний, рефлексивно-діагностичний, оцінно-результативний компоненти), а потім теоретично обґрунтувала й апробувала технологію підготовки студентів до організації художньо-технічної творчості молодших школярів у майбутній педагогічній діяльності, етапи її реалізації (інформаційно-теоретичний, лабораторно-практичний, процесуально-діяльнісний, аналітико-корективний, самостійно-творчий) [31].

Відповідно до логіки й концептуальних засад дослідження, в авторських методиках, технологіях і моделях процесу підготовки студентів до того чи до того виду майбутньої педагогічної діяльності вчені пропонують використовувати методи, організаційні форми та освітні засоби, які сприятимуть підвищенню ефективності аналізованого процесу. Під час організації аудиторної навчальної роботи дослідники пропонують поряд із традиційними формами (лекції, лабораторно-практичні, семінарські заняття, спецкурси, індивідуальні навчально-дослідницькі завдання, творчі завдання) використовувати нетрадиційні форми занять (міждисциплінарні лекції, лекції-обговорення, лекції-бесіди, проблемні лекції, лекції-диспути, лекції-прес-конференції, міждисциплінарний семінар, семінар-взаємонавчання, семінар-зустріч, семінар-реклама, семінар-дослідження тощо) [45].

Для активізації пізнавальної діяльності студентів науковці рекомендують широко використовувати активні й інтерактивні методи та форми навчання: дискусії, самостійна робота, «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Навчаючи – учусь», метод аналізу ситуацій (кейс-стаді), робота в парах, ротаційні (змінювані) трійки, «Карусель», робота в малих групах, розв'язання соціально-педагогічних завдань, розігрування ситуацій за ролями тощо [55; 100].

Підвищенню ефективності підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності в початковій школі сприятиме використання таких методичних прийомів: вивчення різних форм презентації матеріалу навчального й виховного спрямування, особливостей засвоєння нових понять учнями молодшого шкільного віку; складання вправ і задач, кросвордів, написання казок; створення інтегрованих дидактичних матеріалів, розроблення алгоритмів проведення предметних екскурсій, складання сценаріїв предметних ранків, сценаріїв дидактичних ігор; аналіз методичної літератури для порівняння різних підходів до навчання, виховання й розвитку учнів початкових класів; вивчення форм роботи з батьками, способів залучення їх до позакласної роботи з предметів і позакласної виховної роботи [56].

У позааудиторній роботі з підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності пропонують застосовувати:

– активні методи та прийоми навчання (проблемні завдання, тематичні дискусії, теоретичне моделювання, педагогічне спостереження й самоспостереження, метод тренування, мікрОВикладання, актуалізація життєвого досвіду, метод педагогічної рефлексії, проектний метод, робота з тестами);

– організаційні форми – групові проекти, ігри (ситуаційно-рольові, творчі, організаційно-діяльнісні, імітаційні, ділові), тренінги, полілоги, круглі столи, дискусії, дебати, індивідуальні творчі та дослідницькі завдання, мікрОВикладання, моделювання, педагогічна інформація, усні журнали, колективні творчі справи, гуртки, студії, дискусійні клуби тощо [30].

Аналіз результатів наукового пошуку сучасних учених спонукає до висновку, що для досягнення ефективності в підготовці майбутніх педагогів до роботи в початковій школі дослідники використовують різноманітні засоби, зокрема:

– технічні засоби навчання, ілюстративний матеріал;

– наукову, науково-педагогічну, психолого-педагогічну й публіцистичну літературу;

– засоби інформаційно-комунікаційних технологій;

– результати інтелектуально-пошукової творчості студентів.

Крім цього, у процесі наукового пошуку вчені запроваджують нові спецкурси, а також пропонують нові акценти в змісті курсів «Історія педагогіки», «Теорія виховання», «Практикум із виховної роботи», «Основи педагогічної майстерності», «Психологія», збагачують зміст підготовки студентів поняттями, ідеями та теоріями, які розкривають сутність порушеної проблематики.

Дослідники також розробляють програми позанавчальної виховної діяльності, модернізують

програми педагогічної практики майбутніх учителів, розробляють дидактичне й методичне забезпечення (опорні схеми-конспекти, допоміжні матеріали, алгоритми технологій, картки-інструкції) [57]; комплекси діагностичних методик для виявлення ціннісної сфери особистості дитини; різнорівневі завдання, диференційовані за обсягом, ступенем складності, рівнем творчого виконання та призначені для організації самостійної роботи студентів; алгоритми й методичні рекомендації щодо виконання завдань [43].

Проведений аналіз результатів досліджень, представлених у сучасному науковому дискурсі, уможливив окреслення провідних ідей, які мають особливу значущість у контексті осмислення проблеми формування майбутніх учителів до позакласної роботи в початковій школі:

1) підготовка майбутніх учителів до різних видів педагогічної роботи в школі відбувається в процесі навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної діяльності під час аудиторної й позааудиторної роботи;

2) підготовка студентів у закладі вищої освіти має на меті цілеспрямований розвиток усіх структурних компонентів готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності в школі;

3) важливим завданням підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої педагогічної діяльності є не лише формування професійних знань, умінь і навичок, сприяння оволодінню способами взаємодії та педагогічного впливу, а й плекання цінностей та особистісних якостей студентів, розвиток здатності до професійно-особистісної рефлексії.

Науковий пошук має бути базований на сучасних теоретико-методологічних засадах із погляду нових цілей і можливостей освіти. Як слушно зауважує О. Дубасенюк, вища освіта нині повинна бути гуманістично спрямованою, сприяти всебічному розвитку особистістю студента своїх здібностей, потреб та інтересів (самоактуалізація особистості); орієнтації майбутніх учителів на усвідомлений і відповідальний вибір значущих для себе знань, поведінки, вчинків у різноманітних життєвих ситуаціях.

Водночас педагогічну освіту необхідно спрямовувати на формування нових життєвих установок особистості, професійну підготовку сучасної генерації вчительських кадрів, здатних до співпраці, морально вихованих, які можуть самостійно ухвалювати відповідальні рішення в ситуації вибору та прогнозувати їхні можливі наслідки [58, с. 69].

Виклад матеріалу вможливує висновок про необхідність застосування особистісно орієнтованого підходу до формування готовності вчителів початкових класів до позакласної роботи в початковій школі, що передбачає розвиток усіх сфер особистості студента, необхідних для досягнення успіху в майбутній професійній діяльності.

Уважаємо за доцільне наголосити, що інтегрування системи вищої освіти нашої держави до світового та європейського науково-освітнього простору сформувало соціальне замовлення на підготовку педагогів із високим рівнем професійної компетентності, із високим рівнем педагогічної компетентності, критичного мислення, здатності застосовувати наукові надбання на практиці, здатності запроваджувати цінності демократичної правової держави, що ґрунтована на новітніх досягненнях психолого-педагогічних наук, сучасних спеціальних знаннях [59].

Це вимагає застосування компетентнісного підходу до формування готовності вчителів початкових класів до позакласної роботи в початковій школі, основою якого є сприяння опануванню здобувачем освіти системи знань, умінь, навичок, формуванню особистісних ставлень та якостей, набуттю студентами необхідного досвіду розв'язання проблем.

Процес підготовки до позакласної роботи в початковій школі має бути спрямованим на внутрішнє прийняття студентом позиції вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності, який на основі усвідомлення своєї відповідальності за результати праці стає ініціатором власного особистісного й професійного зростання, спроможний проводити рефлексію власних вчинків, набувати досвіду пізнання, спілкування й діяльності, здатний проєктувати, ініціювати, реалізовувати, регулювати власну активність, уміти досягати педагогічних цілей у навчанні, вихованні й розвитку молодших школярів.

На наш погляд, це вимагає застосування суб'єктно-діяльнісного підходу до формування готовності вчителів початкових класів до позакласної роботи в початковій школі, що сприятиме конструктивним змінам у мотивах і цінностях студентів, спеціальних знаннях та вміннях, рефлексивній поведінці й професійно значущих особистісних якостях майбутніх учителів як суб'єктів освітнього процесу в закладі вищої освіти.

На основі аналізу результатів наукового пошуку сучасних учених стосовно досліджуваної проблеми підсумовано, що підготовка майбутніх учителів початкових класів до позакласної роботи являє собою суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладачів і студентів, спрямовану на становлення професійно-особистісної готовності здобувачів вищої освіти до ефективної реалізації цільових

настанов позакласної роботи з навчальних предметів та позакласної виховної роботи з молодшими школярами.

У функційному плані суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладачів і студентів спрямована на розвиток мотиваційно-ціннісної, когнітивної, діяльнісно-практичної сфер особистості майбутніх учителів для формування їхньої готовності до позакласної роботи в початковій школі. Варто виокремлювати такі види підготовки майбутніх учителів до роботи в початковій школі: теоретична, практична, професійно-особистісна (формування професійної системи педагогічних та особистісних цінностей та професійно значущих якостей студентів).

Отже, у підрозділі відрефлектовано погляди сучасних учених на сутність і компонентний склад підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в початковій школі, окреслено основні позиції науковців щодо методів, організаційних форм та шляхів підвищення ефективності професійної підготовки студентів до майбутньої педагогічної роботи з молодшими школярами. Унаслідок усебічного аналізу подано авторське розуміння поняття «підготовка майбутніх учителів початкових класів до позакласної роботи», схарактеризовано функційну спрямованість та види зазначеної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Концепція «Нова українська школа»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/988-2016-%D1%80/print> (дата звернення 12.01.2022).
2. Закон України «Про освіту»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2145-19#Text> (дата звернення 19.01.2022).
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20/print> (дата звернення 20.01.2022).
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Стаття 3, пункт 2: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 25.01.2022).
5. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1143732-18#Text> (дата звернення 19.01.2022).
6. Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України (наказ МОН України № 49 від 23.01.04): URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3127/ (дата звернення 23.01.2022).
7. Про затвердження Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір (наказ МОН України № 988 від 31.12.04): URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3145/ (дата звернення 22.01.2022).
8. Закон України «Про вищу освіту», стаття 5: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 12.01.2022).
9. Андрущенко В.П. Світанок Європи. Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи ХХІ століття. Київ : Знання України, 2015. 1099 с.
10. Горбунова Л.С. Філософія трансформативної освіти для дорослих: університетські стратегії і практики. Монографія. Суми: Університет. кн., 2015. 709 с.
11. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
12. Карпенчук С.Г. Філософія освіти (загальна теорія педагогіки): монографія. Київ: Слово, 2013. 687 с.
13. Ковальчук В.І. Розвиток вищої освіти відповідно до тенденцій і вимог ринку праці. Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (25-26 лют. 2016 р.). Київ, 2016. С.22-24.
14. Корсак КВ. Освіта, суспільство, людина в ХХІ столітті: інтегрально-філософський аналіз: монографія. Київ; Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 224 с.
15. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Філософія людини і освіта: монографія 3-тє вид. Київ: Леся, 2012. 523 с.
16. Арістова Н.О. Тенденції впровадження інноваційних технологій у вищій школі. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія: зб. ст. Ялта, 2014. Вип.42. Ч.4. С. 5-10.
17. Богданова І.М. Педагогічні інновації в системі підготовки вчителя: кінець ХХ – початок ХХІ століття: монографія. Одеса: [б. в.], 2009. 157 с.
18. Сисоєва С.О. Компетентнісно зорієнтована вища освіта: формування наукового тезаурусу: URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/9864/1/Sysoeva%20S.A.%202015.pdf> (дата звернення 24.01.2022).

19. Дубасенюк О.А., Вознюк О.В. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 114 с.
20. Артемова Л. Педагогіка і методика вищої школи: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / ред. Л.Г. Василенко. Київ: Кондор, 2008. 271 с.
21. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи: підруч. за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навч. літ., 2006. 384 с.
22. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 486 с.
23. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 382 с.
24. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: навч. посіб. [для слухачів закл. підвищ. кваліфікації системи вищої освіти]. Київ: КОМПАС, 1997. 64 с.
25. Васьківська Г. О. Дидактичні аспекти реалізації міждисциплінарних зв'язків у процесі фахової підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Освітологічний дискурс. 2017. № 3/4. С.137-149.
26. Галус О.М. Професійна адаптація студентів в умовах ступеневого педагогічного ЗВО. Монографія. Хмельницький: ХГПА, 2007. 473 с.
27. Денисенко А.О. Організація моніторингу виховної системи вищих педагогічних навчальних закладів: дис. канд. ... пед. наук: 13.00.01 / Харківський національний педагогічний ун-т. Харків, 2008. 220 с.
28. Євтух М., Нісімчук А. Технологія інноваційної педагогічної освіти: монографія / за ред. В.О. Зайчук. Луцьк: Твердиня, 2011. 453 с.
29. Шанскова Т.І. Системний підхід у соціально орієнтованій підготовці студентів до роботи з батьками учнів. Вісник Житомирського педагогічного університету. Житомир, 2000. № 6. С.72-74.
30. Шквир О.Л. Шляхи вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи до класного керівництва. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія «Педагогіка і психологія». зб. статей. Ч.2. Київ: Пед. преса, 2001. С.242-248.
31. Колесник Н.Є. Деякі аспекти використання народного декоративно-прикладного мистецтва у підготовці майбутніх вчителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів. Зб. наук. праць «Педагогічні науки». Херсон: Вид-во ХДУ, 2004. Вип.36. С.244-247.
32. Петриченко Л.О. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної діяльності. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». Харків: ХНПУ: Курсор, 2006. Вип.29. С.91-94.
33. Колбіна Л.А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів, як засіб їх особистісного розвитку. Збірник наукових праць. «Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова: Серія 16: «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики». Київ, 2008. Вип. 8(18). С.115-119.
34. Бекірова Л.Е. Формування готовності майбутніх вчителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання. Педагогіка высшей и средней школы: сб. науч. работ / гл. ред. В.К. Буряк. Кривой Рог: КГПУ, 2009. Вып.25. С.100-106.
35. Щербак І.В. Підготовка майбутнього вчителя до громадянського виховання учнів початкової школи. Україна наукова: Третя всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 20 - 22 груд. 2007 р.: тези доп. Київ, 2008. Ч.1. С.63-66.
36. Урум Н.С. Підготовка майбутніх вчителів до забезпечення здорового способу життя молодших школярів. Вісник Всеукр. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми особистісно-орієнтованого навчально-виховного процесу в професійній освіті». Київ; Ізмаїл, 2008. С.114-122.
37. Лавриненко С.О. Підготовка майбутніх вчителів до національного виховання молодших школярів. Збірник наукових праць «Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки». Київ; Запоріжжя. 2004. Вип.32. С.289-295.
38. Литвиненко С.А. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності. Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. 2004. Вип.10-11. С.49-56.
39. Паршук С.М. До проблеми підготовки студентів педагогічних факультетів до національного виховання учнів. Збірник наукових праць «Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського». Миколаїв: МДУ, 2005. Вип.10. С.100-106.
40. Остряньська О.А. Процес формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкових класів. Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки». Полтава: ПДПУ, 2002. Вип.2 (23). С.186-191.
41. Баранова О.А. Деякі психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх учителів до роботи з обдарованими учнями. Педагогічні проблеми сучасної школи: науковий вісник. Ізмаїл, 1997. Вип.2. С.7-11.

42. Авраменко К.Б. До питання методичної підготовки майбутніх вчителів початкових класів у практиці вищої педагогічної школи України. Теоретико-методичні засади виховання і соціально-педагогічної реабілітації учнів загальноосвітніх шкіл. Науково-методичний збірник АПН України. Київ, 2001.
43. Котух Н.В. Принципи організації комунікативної підготовки вчителя у вищих навчальних закладах. Збірник наукових праць «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики». Київ: НПУ, 2003. Вип.9. С.169-175.
44. Танана С.М. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації краєзнавчої роботи. Наукові записки: збірник наук. ст. НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2006. С.147-153.
45. Кругляк О.Я. Модель підготовки майбутнього вчителя фізичної культури та початкових класів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання учнів початкових класів. Збірник наукових праць «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту». Харків: ХХП, 2005. №4. С.29-36.
46. Остряньська О.А. Процес формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкових класів. Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки». Полтава: ПДПУ, 2002. Вип.2 (23). С.186-191.
47. Максимчук Б.А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів загальноосвітньої школи до організації спортивно-масової роботи з молодшими школярами. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія «Педагогіка». 2007. №3. С.30-35.
48. Тимчук Л.І. Підготовка вчителя початкових класів до формування ранніх професійних зацікавлень учнів. Вища освіта України. дод. 3 (т.6): тем. вип.: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Моніторинг якості освіти. Київ, 2007. С.279-283.
49. Філатова Л.С. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації спілкування молодших школярів. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». Харків: ХДПУ, 2000. Вип.15. С.154-159.
50. Шаповал Ю.Д. Теоретичні засади розробки технології формування готовності майбутніх учителів початкових класів до особистісно орієнтованого навчання молодших школярів. Зб. наук. пр. «Педагогічні шляхи реалізації загальноєвропейських цінностей у системі освіти України. Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка». Харків: Стиль Іздат, 2005. С.269-274.
51. Волик Л.В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів: аналіз експериментальних результатів. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2004. №1. С.78-89.
52. Залібовська-Ільніцька З.В. Шляхи підвищення підготовки майбутніх учителів до формування комунікативної компетентності молодших школярів. Педагогіка і психологія професійної освіти: наук.-метод. журнал. 2008. №5. С.27-33.
53. Клименюк Ю.М. Технологія підготовки майбутнього вчителя початкової школи до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів. Виявлення та підтримка обдарованості учнів загальноосвітньої школи: матеріали науково-практичної конференції (24-26 червня 2009 року). Тернопіль, 2009. С.18-27.
54. Бекірова Л.Е. Модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання Педагогічний дискурс: зб. наук. пр. / голов. ред. А.Й. Сиротенко. Хмельницький: ХГПА, 2009. Вип.6. С.23-27.
55. Криворучко Ю.М. Формування готовності майбутнього вчителя до розвитку художньо-творчих здібностей молодших школярів. Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. Педагогічні науки. Полтава, 2006. Вип.3(50). С.82-86.
56. Шульга Г.Б. Формування готовності майбутнього вчителя до засвоєння базових понять учнями початкової школи. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія «Педагогіка». Тернопіль: ТНПУ, 2006. №1. С.8-12.
57. Литвиненко С.А. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності. Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. 2004. Вип. 10-11. С.49-56.
58. Дубасенюк О.А. Упровадження освітніх інновацій в системі вищої освіти. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П.Ю. Сауха. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 444 с.
59. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Володимир ІВАНИШИН

доктор економічних наук, професор

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

e-mail: rector@pdatu.edu.ua

Леся ШЕЛУДЧЕНКО

доктор технічних наук, доцент

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

e-mail: seludcenkolesa@gmail.com

Вступ.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей необхідних для успішної самореалізації, компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору». В свою чергу, принципами освітньої діяльності є «формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля; науковий характер освіти; різноманітність освіти, як результат набутих компетентностей, які дають змогу майбутнім фахівцям успішно реалізуватися та здійснювати свою подальшу професійну діяльність відповідно до вимог сучасного світу».

Сьогодні при підготовці конкурентоспроможного фахівця, вища школа має орієнтуватися на європейські стандарти освіти, які націлені на забезпечення якості об'єктів довкілля поряд із активною господарською діяльністю. Слід відмітити, що близько 60% інформації, яку отримує людина щодня, стосується безпосередньо проблем пов'язаних із якістю довкілля. Це підтверджує необхідність зміни чи переоціненні пріоритетів з метою формування нового екологічного мислення у здобувачів вищої освіти з допомогою освітнього процесу та професійної майстерності викладачів.

Саме тому виховання екологічної свідомості та екологічної культури в здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей, мають виняткове значення та в подальшому сприятимуть екологізації прийняття рішень з урахуванням основних виробничих цілей при вирішенні завдань діяльності.

Основною ознакою екологічної свідомості є розуміння того, що природа і суспільство функціонують спільно, а тому важливим етапом побудови екологічно свідомої моделі поведінки у здобувачів вищої освіти є впровадження в навчальний план технічних спеціальностей екологічних дисциплін, які сформулюють екологічний погляд на вирішення господарської проблеми певної галузі. Мова йде про поєднання освіти і науки для формування екологічної свідомості майбутнього фахівця при прийнятті ним професійних рішень. Окрім того, новий Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (№ 2059-19 від 23.05.2017), який містить в собі сучасні європейські погляди, щодо впливу господарської діяльності на довкілля, передбачає врахування екологічних міркувань фахівцями під час прийняття рішень, щодо планованої господарської діяльності, яка може суттєво вплинути на якість об'єктів навколишнього середовища та на здоров'я людей [1].

Загалом в Стратегії сталого розвитку ЄС, на який орієнтується Україна, головна ідея полягає у необхідності постійного узгодження трьох складових розвитку соціуму – це економічне зростання, збереження та охорона навколишнього середовища та комфортних умов для всіх членів суспільства. Саме такий підхід визначає основні пріоритети розвитку суспільства і розставляє акценти на збереження довкілля при провадженні господарської діяльності, яка є основою економіки та показником якості життя населення як на мікро- так і макро-рівнях. Основою практичної реалізації концепції сталого розвитку є освіта, яка є головним чинником становлення суспільства, де в пріоритеті забезпечується не лише соціально-економічне зростання, а й збереження довкілля, раціональне використання ресурсів для задоволення потреб сучасного та майбутнього поколінь шляхом ефективної організації виробництва та економічної системи зокрема. Отже, заклад вищої освіти виступає певним гарантом із процесу формування екологічних компетентностей у фахівців технічних спеціальностей безпосередньо через освітній процес для отримання обов'язкових екологічних знань та можливості їх подальшого практичного використання у виробництві [2].